

Rondblik

Leren uit overtuiging¹

H. van Leeuwen

In een drietal artikelen in *De Reformatie* vroeg dr. Pieter Vos onlangs aandacht voor het kind binnen de triangel. Ik vroeg mij mede naar aanleiding daarvan af, of er nog wel een toekomst is voor de gereformeerde school.² Mijn conclusie was, dat die toekomst er zeker is en dat deze niet afhangt van beelden die we gebruiken. Veel belangrijker is de inhoud van het onderwijs en dus de rol van de leerkracht. Daarover schrijft dr. Vos in de laatste alinea van zijn derde artikel: ‘Leraren, catecheten en vooral ouders gaan jongeren voor in het geloof. Jongeren zoeken daarin naar echtheid en authenticiteit. Dit betekent allerm minst dat je dan altijd zeker en overtuigd moet zijn. Jongeren zien liever twijfel dan een geveinsd geloof. ... Geloofsopvoeding is volgens mij uiteindelijk niets anders dan de openheid en ruimte creëren zodat God zelf zijn werk kan doen.’³

Ik lees hierin een lastige tegenstelling: liever twijfel dan geveinsd geloof. Dat mag zo wezen, maar beter is een doorleefd geloof en een voorgaan vanuit een overtuiging, door het geloof en uit genade. Het komt dus niet uit jezelf; Gó d moet het werk doen. Maar relatieveer het belang van de eigen overtuiging en overtuigdheid niet.

Die overtuiging van de gereformeerde leerkracht was de focus in mijn bijdrage tijdens ICRE-2 (een internationale conferentie waar gereformeerde onderwijzers uit de hele wereld elkaar voor de tweede keer ontmoetten in september 2007 in Canada).

Geïnspireerde overtuiging

Het motto van de GSR⁴ is: ‘Inspireren tot leren.’ Daarin hoor je twee activiteiten doorklinken. Docenten moeten hun leerlingen motiveren en stimuleren om tot leren te komen. Zij moeten dus inspiratie bieden aan de leerlingen. De andere kant is dat ze inspiratie nodig hebben om een goede docent te kunnen zijn. Daarin hoor je iets spiritueels doorklinken. We willen dat onze leerlingen groeien in levenswijsheid: als christenen, om te werken en te leven in het koninkrijk van God.

Ik stel voor om het werk van de gereformeerde docent aan te duiden als ‘onderwijzen uit overtuiging’. De door ons nagestreefde integratie van geloof en leren⁵ begint bij de docent. Alleen als hij een sterke overtuiging heeft, mag hij verwachten dat hij iets daarvan overdraagt aan de leerlingen.

Leren betekent heel wat meer dan alleen maar feitenkennis verzamelen. Het gaat over samenhang, verbanden en betekenis. Op die manier brengt kennis tot wijsheid en ontwikkelt de leerling een christelijk wereldbeeld. Dat wereldbeeld is direct verbonden met het geloof. Ik geloof in God, de Schepper van deze wereld. Hij heeft Zichzelf geopenbaard in de Bijbel. Die Bijbel aanvaard ik als de woorden van God; daarom geloof ik dat die woorden betrouwbaar en waar zijn. Ik aanvaard Gods Woord als richtsnoer in mijn leven. Dat is geen theorie, dat is mijn overtuiging.

Karakter van Gods Woord

In gesprekken over geloof en wetenschap is het van belang om duidelijk te hebben wat het *karakter van de Bijbel* is. God gaf zijn woorden met een heel bijzonder doel. We leren God

beter kennen als we het boek van de natuur lezen door de bril van de Bijbel. We kennen God in zijn almacht, in zijn scheppingsdaden. We kennen God uit zijn bemoeienis met mensen en we mogen zijn genade kennen die Hij heeft voor deze door de zonde verdorven wereld. We kunnen leren wat God van ons verwacht in een leven als zijn dienaren, als we Hem eren in wat we doen en zeggen. De Bijbel is het boek van Gods koninkrijk. Met dát doel krijgen we informatie te lezen over de natuur en over de geschiedenis.

Laat ik een paar hoofdlijnen noemen:

Genesis 1:	de schepping van de wereld
Psalm 8:	de glorie van God in de schepping
Genesis 3:	de zondeval en Gods beloften
Johannes 1:	het Woord is vlees geworden
Matteüs 28:	het zendingsbevel
Openbaring 21, 22:	de nieuwe wereld: opnieuw Gods schepping

Door de Bijbel te lezen, leren we waar we vandaan komen en waar we heen gaan. We leren over het waarom en voor Wie we leven en Wie we kunnen vertrouwen. Daarop is alle informatie in de Bijbel gericht. Op die manier is de Bijbel een gids voor ons leven. De Bijbel leert ons over het ontstaan van de wereld en over de toekomst ervan. De Bijbel is een theologisch boek en tegelijk ook een teleologisch⁶ boek. De Bijbel is echter niet wetenschappelijk gericht. Je zou een ernstige vergissing maken wanneer je uit de Bijbel zou willen aflezen hoe processen in het verleden verlopen zijn. Bijvoorbeeld: was er in de schepping een mechanisme dat je ‘evolutie’ zou kunnen noemen? En als dat zo zou zijn: kun je dan uit bijbelteksten afleiden hoe het in z’n werk gegaan is?

Onlangs schreef prof. Kwakkel nog in het *Nederlands Dagblad* over dit punt. Hij schreef⁷ dat we ons niet moeten vergissen: informatie uit de Bijbel is niet fysisch of wetenschappelijk. Wellicht lijkt dit het intrappen van een open deur, maar ik ben ervan overtuigd dat dit een cruciale notie is in alle verwarrende discussies over geloof en wetenschap. Een christelijke docent moet zich afvragen welke overtuiging hij heeft op dit punt. Dat bepaalt namelijk zijn wereldbeeld en op grond daarvan zal hij opmerkingen maken over dit onderwerp en een standpunt innemen voor zijn leerlingen wanneer vragen hierover aan de orde zijn.

Grenzen van wetenschap

Het is evenzeer van belang om goed te begrijpen wat *het karakter en de begrenzing* zijn van *wetenschap*. Laat ik even inzoomen op de natuurkunde. Natuurkundigen gebruiken modellen. Een van de eerste dingen die ik als natuurkundeleraar aan mijn leerlingen vertelde, was dat we vaak werken met een vereenvoudigde voorstelling van de werkelijkheid. We noemen dat een model. Dat stelt je in staat om bepaalde mechanismen te isoleren om ze te bestuderen en te leren begrijpen. Terug in de werkelijkheid moet je je de beperkingen van het model goed realiseren. Dat maakt het model niet waardeloos; je moet er wel op letten dat je het gebruikt binnen de geldende grenzen.

De natuurkunde wordt, net als veel andere natuurwetenschappen, gezien als objectief en waar. Een belangrijke eigenschap van wetenschappelijk onderzoek is dat het reproduceerbaar is. Alleen binnen die grenzen kunnen we op zoek naar natuurwetten. We moeten ons er ook van bewust zijn dat van het woord ‘wet’ de suggestie uitgaat dat het ontwijfelbaar en absoluut waar is. Hierover moeten we onze leerlingen dringend voorhouden dat deze ‘waarheid’ sterk verschilt van de waarheid waarover we in de Bijbel lezen. Een wetenschappelijke theorie is

waar zolang hij niet is gefalsificeerd. En hij kan alleen worden gebruikt binnen de grenzen die ervoor gelden.

Ik ben ervan overtuigd dat de wetenschappelijke werkelijkheid geen absolute waarheid is. Het is een manier om te beschrijven wat we waarnemen en soms zijn we getuige van een complete revolutie in waarnemingen en verklaringen. Denk bijvoorbeeld aan de volslagen ommekeer in het wereldbeeld als gevolg van het werk van Copernicus en Galileï. Die ommekeer⁸ had consequenties voor het wereldbeeld van christenen en de uitleg die ze gaven aan wat ze in de Bijbel lazen.

Kennis over de schepping

Christenen dragen bij aan theorieën over de oorsprong van de wereld. Ze ontwikkelden de theorie van Intelligent Design (ID), die als een alternatief voor de evolutietheorie gezien kan worden. Ik ben er evenwel van overtuigd, dat we ons moeten realiseren dat ID ook ‘maar’ een theorie is, een model. Het helpt mij niet om te geloven, het bouwt mijn geloof niet op.

Ooit las ik een artikel van een zekere Barry Setterfield over de lichtsnelheid.⁹ Op grond van metingen concludeerde hij dat de lichtsnelheid door de tijd heen is afgenomen. De consequentie hiervan is dat we correcties moeten aanbrengen op berekeningen van de ouderdom van voorwerpen met behulp van de C14-methode (aangezien de snelheid van radioactief verval mede bepaald wordt door de waarde van de lichtsnelheid). In plaats van miljoenen jaren vond hij voor de ouderdom van de aarde een leeftijd van rond de zesduizend jaar. Setterfield gaat ervan uit dat de snelheid van het licht oneindig groot was bij het begin van de wereld of beter: bij de schepping. Het resultaat van Setterfields berekeningen komt mooi overeen met wat je uit de bijbelse dateringen kunt afleiden over de jaren die verlopen zijn sinds het begin.

Mijn mening over deze theorie is dat we hier een goed voorbeeld hebben van een natuurkundig model als mogelijk alternatief voor de gangbare dateringen, maar het is niet iets om je geloof op te bouwen. Ik geloof niet in de schepping vanwege de berekeningen van Setterfield. Ik geloof in de woorden van God. Hij vertelt ons over de schepping; dat lezen we in Genesis en op vele andere plaatsen in de Bijbel. Die werkelijkheid vormt mijn wereldbeeld. Die woorden zijn de bron waaruit ik mijn overtuiging put.

Er zijn er die niet in God geloven. Ze moeten daarom wel in iets anders geloven en ze willen een verklaring voor de oorsprong van het leven, voor het ontstaan van de soorten. Daaruit kwam de evolutietheorie voort. Er zijn mensen die daarin geloven. Dat geloof, die overtuiging, noemen we evolutionisme.

De afgelopen zomer heb ik een boek gelezen met de Engelse titel *The Evolution-Creation Struggle*, geschreven door Michael Ruse. Ik las het in de Nederlandse vertaling die de titel mee kreeg: *Darwin of God - een broedertwist*. Ruse is evolutionist en hij realiseert zich wel dat zijn mening in sterke mate bepaald wordt door zijn evolutionistische overtuiging,¹⁰ net zoals het christelijke wereldbeeld bepaald is door het christelijk geloof. Daar is hij duidelijk en eerlijk over. Het is goed om transparant te zijn over je overtuigingen.

Wees als Jona

Je kent de geschiedenis van Jona, de profeet die weigerde om te gaan waar God hem heen stuurde. Toen de storm opstak, herkende Jona de hand van God in de storm. En toen de zeelieden hem vroegen wie hij was, aarzelde hij niet om te getuigen: ‘Ik ben een Hebreër en

ik vereer de HEER, de God van de hemel, de God die de zee en het land gemaakt heeft' (Jona 1:9). Hij aarzelde niet om deze mannen te vertellen over zijn Heer en wat Hij gedaan heeft in zijn scheppingswerk.

Wees op die manier transparant in de klas. Wees als Jona en vertel je leerlingen over je overtuiging vanuit je geloof. Alleen dan zul je overtuigend op hen overkomen en help je hen om na te denken over vragen en om te zoeken naar antwoorden.

Het is onze gezamenlijke opdracht om vanuit die christelijke overtuiging ons werk te doen. Docenten hebben elkaar nodig als steun en hulp om die overtuiging te ontwikkelen en daarin te groeien. Ze hebben het nodig om te zoeken naar een manier om vanuit die overtuiging hun onderwijs in te richten. De 'theorie' van het geloof moet vertaald worden voor de praktijk van het onderwijs.

Basis en toekomst

- Gereformeerd onderwijs heeft een directe relatie met de Gereformeerde Kerken. De basis ligt voor een belangrijk deel bij de doop, waar ouders beloven hun kind te (laten) onderwijzen naar de leer van deze kerken. Daarmee is de basis van gereformeerd onderwijs dus de Bijbel als Woord van God, zoals door de kerk is nagesproken in de belijdenisgeschriften.
- Tijdens de conferentie in Canada is veel aandacht besteed aan de *worldview*. Hoe kijk je tegen deze wereld aan, hoe sta je in die wereld en hoe maak je de kinderen wereldwijd? Ook daarvoor vormen Schrift en belijdenis een betrouwbare basis. Dat bepaalt je gesprek over de geschiedenis en de actualiteit. Het bepaalt je houding tegenover het milieu, want het is de schepping die door God wordt onderhouden.
- De basis van gereformeerd onderwijs is misschien vooral samengevat in 'genade'. Gods genade, in zijn relatie als Vader voor ons en onze kinderen, zet de toon voor onze omgang met elkaar; het is de grondtoon voor een goed pedagogisch klimaat in de school. De leerkrachten werken vanuit de overtuiging dat ze te maken hebben met kinderen die door God geschapen zijn en dat ze hun iets te vertellen hebben over deze wereld die door God geschapen is. Het bepaalt je houding tegenover de leerlingen, want zij zijn kinderen van God.
- Binnen deze kaders werk maken van goed gereformeerd onderwijs, dat betekent: investeren in elkaar, als teamleden binnen de school waar we werken. Op die manier werken we van binnenuit aan ontwikkeling en versterking van onze scholen. Die ontwikkelen zich dan niet los van gezin en kerk. Want de verbindende factor is de gereformeerde levensovertuiging, die kom je in alle drie de 'poten' van het krukje tegen. God zelf verbindt ons in dat geloof.

Zo is er toekomst voor de gereformeerde school. Dan komt het niet 'vanzelf' wel goed. Er zal werk verzet moeten worden om deze 'theorie' om te zetten in de goede praktijk. Het hangt van Gods zegen af en van het werk dat zijn Geest in mensen doet. Tegelijk hebben we onze eigen verantwoordelijkheid. Beelden - zoals een triangel of een krukje - kunnen helpen om gericht aan het werk te gaan. Maar doorslaggevend is dat we ons door Gods Woord laten overtuigen en dat we vanuit die geloofsovertuiging aan het werk willen zijn met de kinderen in de klas.

Het gaat om hem en om haar: de kinderen die God zelf heeft aangenomen als zijn kinderen. Zij zijn het kostbaarste dat we hebben gekregen.¹¹

Noten:

1. Dit artikel is een vertaling en een bewerking van de *response* die ik gaf op ICRE-2 op de *keynote speech* van Freda Oosterhoff. ICRE-2 staat voor de tweede *International Conference for Reformed Education*, in september gehouden in Canada (BC).
2. Gepubliceerd in *Nader Bekeken*, nov. 2007.
3. *De Reformatie*, jrg. 82, nr. 454, p. 771.
4. De GSR is de Gereformeerde Scholengemeenschap Randstad, waarvan ik op dit moment sectordirecteur ben en waar ik jarenlang (ook) gewerkt heb als docent natuurkunde.
5. Dit vormde een centraal thema van ICRE-2 in Canada.
6. Teleologisch: dat het naar een doel toe werkt.
7. *ND* d.d. 12 september 2007: 'De grootste exegetische inspanning levert niet de precieze gegevens op die je kunt gebruiken als "input" in onderzoek volgens het gangbare natuurwetenschappelijke model.'
8. Ook wel paradigmashift genoemd, om aan te geven dat je referentiekader fundamenteel anders wordt.
9. Barry Setterfield, *The Velocity of Light & the Age of the Universe*, waarvan ik een kopie bezit waarin geen jaartal wordt vermeld. Uit de *references* valt af te leiden dat het in delen gepubliceerd is, deel 1 verscheen onder de genoemde titel in *Ex Nihilo*, Vol. 4:1, p. 44, 46: March '81.
10. Michael Ruse, *Darwin of God - een broedertwist*, Kampen 2007; zie bijvoorbeeld p. 295: 'Mijn deskundigheidsgebied is de botsing tussen evolutionisten en creationisten, en mijn analyse is dat we niet te maken hebben met een simpele botsing tussen wetenschap en godsdienst, maar met een botsing tussen twee godsdiensten.'
11. Ik verwijs hiermee naar de titel van mijn brochure over (bijna) een halve eeuw gereformeerd onderwijs, *Een kostbaar bezit*, verschenen als nr. 45 in de reeks brochures van de stichting Woord en Wereld (1999).